

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ**

ISSN: 1857- 7628

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2011**

YEARBOOK

ГОДИНА 3

VOLUME III

**GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF ECONOMICS**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF ECONOMICS**

За издавачот:
Проф. д-р Ристо Фотов

Издавачки совет Editorial board

Проф. д-р Саша Митрев	Prof. Sasa Mitrev, Ph.D
Проф. д-р Лилјана Колева - Гудева	Prof. Liljana Koleva - Gudeva, Ph.D
Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Проф. д-р Круме Николоски	Prof. Krume Nikoloski, Ph.D
Доц. д-р Крсте Шајноски	Ass. Prof. Krste Sajnoski, Ph.D
Пом.асс м-р Влатко Пачешкоски	Assist. Vlatko Paceskoski, M.Sc
Пом.асс м-р Тамара Јованов Марјанова	Assist. Tamara Jovanov Marjanova, M.Sc

Редакциски одбор Editorial staff

Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Проф. д-р Круме Николоски	Prof. Krume Nikoloski, Ph.D
Доц. д-р Крсте Шајноски	Ass. Prof. Krste Sajnoski, Ph.D

Главен и одговорен уредник Managing & Editor in chief

Проф. д-р Трајко Мицески Prof. Trajko Miceski, Ph.D

Јазично уредување Language editor

Даница Гавриловска-Атанасовска Danica Gavrilovska-Atanasovska
(македонски јазик) (Macedonian)

Техничко уредување Technical editor

Славе Димитров Slave Dimitrov
Благој Михов Blagoj Mihov

Печати Printing

Печатница „2-ри Август“ - Штип „Vtori Avgust“ - Stip
Тираж - 300 примероци Printing No 300

Редакција и администрација Address of editorial office

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип Goce Delcev University
Економски факултет Faculty of Economics
бул „Крсте Мисирков“ бб Krste Misirkov b.b., PO box 201
п.фах 201, 2000 Штип, Македонија 2000 Stip, R of Macedonia

Tempus Project

University “Goce Delcev” Stip and its Economics Faculty, is a partner in the Tempus project “Entrepreneurship and Local Economic Development”, an EU funded project aimed at improving entrepreneurship education in partner universities in Albania, Kosovo and Macedonia. Its activities started in January 2009 and will finish in July 2012. At the Faculty of Economics Stip, the project has supported intensive study periods by younger members of staff at EU universities and equipped the Faculty with teaching and learning equipment to enhance the students’ learning experience.

The partner universities involved in this Tempus Project are:

- Faculty of Economics, University “Goce Delcev” Stip, MK
- Faculty of Economics and Business Administration, South East European University, MK
- Faculty of Economics - Prilep, University of Bitola, MK
- Faculty of Economics, State University of Tetovo, MK
- Faculty of Economics, University of Tirana, AL
- Faculty of Economics and Agribusiness, Agricultural University of Tirana, AL
- Faculty of Economics, University of Elbasan, AL
- Faculty of Economics, University of Prishtina, Kosovo
- AAB-Riinvest University, Prishtina, Kosovo
- Vrije Universiteit Brussel, BE
- Otto-Friedrich-Universität Bamberg, DE
- University of Macedonia, EL
- Università’ Politecnica delle Marche, Ancona, IT
- Linnaeus University, SE
- University of Ljubljana, SI
- University of the West of England, UK
- University of Wolverhampton, UK
- Staffordshire University, UK (Coordinator)

Professor Dr. Iraj Hashi
Staffordshire University Business School
Project Coordinator
March 2012

**СОДРЖИНА
CONTENT**

проф. д-р Ристо Фотов, м-р Катерина Фотова РЕГУЛАЦИЈА НА КОМЕРЦИЈАЛНИТЕ БАНКИ: ОСВРТ НА РЕГУЛАЦИЈАТА НА КОМЕРЦИЈАЛНИТЕ БАНКИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	11
проф. д-р Трајко Мицески СОЗДАВАЊЕ И ОДРЖУВАЊЕ НА КОНКУРЕНТСКАТА ПРЕДНОСТ НА ПРЕТПРИЈАТИЈАТА ПРЕКУ ГРАДЕЊЕ НА МАРКЕТИНГ СТРАТЕГИЈА	21
проф. д-р Ристе Темјановски ТРАНСПОРТНИТЕ КОРИДОРИ: ПРЕДИЗВИЦИ И ОГРАНИЧУВАЊЕ ВО ЕКОНОМСКИОТ РАЗВОЈ	33
проф. д-р Круме Николоски, асс. м-р Дарко Лазаров НЕОКЛАСИЧНА ТЕОРИЈА НА ЕГЗОГЕН РАСТ (МОДЕЛ НА SOLOW И SWAN)	45
доц. д-р Александар Костадиновски, доц. д-р Оливера Ѓоргиева Трајковска ПЛАНИРАЊЕ НА ТРОШОЦИ ЗА ИСТРАЖУВАЊЕ И РАЗВОЈ	55
доц. д-р Крсте Шајноски OPPORTUNITIES FOR UPHEAVAL IN DEVELOPING MARKET SECURITIES IN MACEDONIA	63
доц. д-р Виолета Мацова ВОВЕДУВАЊЕ НА БАЗЕЛ III: МОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИЦИ	73
доц. д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска КРЕДИТЕН ПАЗАР – КАРАКТЕРИСТИКИ И ФУНКЦИИ	85
Доц. д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска, асс. м-р Благица Јованова ИНСТРУМЕНТИ НА ПАЗАРОТ НА КРЕДИТИ	95

доц. д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска, Никола Милановски ИНФЛАЦИЈАТА КАКО ИЗРАЗ НА НЕРАМНОТЕЖАТА ВО СТОПАНСТВОТО НА ЕДНА ЗЕМЈА	105
проф. д-р Јован Пејковски, асс. м-р Горан Миладинов ОДРЖЛИВОСТА НА ПЕНЗИСКИТЕ СИСТЕМИ: ПРЕДИЗВИЦИТЕ ЗА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	115
доц. д-р Јанка Димитрова ИНВЕСТИЦИОНИ ПРОЕКТИ ФИНАНСИРАНИ ПРЕКУ ЕМИСИЈА НА ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ	127
доц. д-р Билјана Петревска ЕКОНОМСКО ПЛАНИРАЊЕ НА ТУРИСТИЧКАТА ПОБАРУВАЧКА ВО МАКЕДОНИЈА	137
асс. м-р Дарко Лазаров, проф. д-р Ристо Фотов, асс. м-р Душко Јошески ЕМПИРИСКА АНАЛИЗА НА SOLOW-SWAN МОДЕЛОТ НА РАСТ.....	147
асс. м-р Душко Јошески, проф. д-р Трајко Мицески КОЛУЗИИ: БЕРТРАНД РЕШЕНИЕ НА ТЕОРЕМАТА НА НЕРАЗЛИКУВАЊЕ ПРЕТСТАВЕНА ОД КОУРНОТ ДУОПОЛОТ, ГОЛЕМАТА PRISONNER'S DILEMMA	157
асс. м-р Тамара Јованов Марјанова, асс. д-р Љупчо Давчев, проф. д-р Ристе Темјановски ФОРМИРАЊЕ НА ЦЕНА ВО ФАЗАТА НА ВОВЕДУВАЊЕ ОД ЖИВОТНИОТ ЦИКЛУС НА ПРОИЗВОДИТЕ.....	165
асс. м-р Благица Јованова, доц. д-р Александар Костадиновски „ЈАЗ ВО ОЧЕКУВАЊАТА“ – АКТУЕЛЕН ФЕНОМЕН ВО СОВРЕМЕНАТА РЕВИЗОРСКА ПРОФЕСИЈА.....	179
Билјана Теохарева-Филипова, проф. д-р Цвета Мартиновска ТЕХНИКИ И АЛАТКИ НА ПОДАТОЧНОТО РУДАРЕЊЕ КАКО ПОДДРШКА НА ПРОЦЕСОТ НА ДОНЕСУВАЊЕ БИЗНИС ОДЛУКИ.....	189

асс. м-р Златко Бежовски, доц. д-р Сашо Коцески ВЛИЈАНИЕТО НА НАДГРАДБИТЕ НА АЛГОРИТМОТ НА ПРЕБАРУВАЧОТ GOOGLE ВРЗ ОНЛАЈН БИЗНИСИТЕ	199
Асс. д-р Љупчо Давчев, асс. м-р Тамара Јованов-Марјанова УЛОГАТА И ЗНАЧЕЊЕТО НА ИНВЕСТИЦИСКОТО БАНКАРСТВО ВО ФИНАНСИСКАТА ИНДУСТРИЈА	211
асс. м-р Влатко Пачешкоски, асс. м-р Емилија Митева-Кацарски ПРОЦЕСОТ НА ЕКОНОМСКА ГЛОБАЛИЗАЦИЈА ВО СВЕТСКАТА ЕКОНОМИЈА НИЗ ПРИЗМАТА НА ВИРТУАЛИЗАЦИЈА.....	219
асс. м-р Емилија Митева-Кацарски, асс. м-р Влатко Пачешкоски АНАЛИЗА НА ЕФЕКТИТЕ НА УВОЗНИТЕ КВОТИ	231
асс. м-р Марина Радосављевиќ-Бојчева, асс. м-р Зоран Темелков, асс. м-р Костадинка Чабулева ГЛАВНИ ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ НА ИПАРД ПРОГРАМАТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	239
асс. м-р Елена Николова КОРПОРАТИВНО УПРАВУВАЊЕ: УЛОГАТА НА ОДБОРОТ НА ДИРЕКТОРИ	247
м-р Василка Габер, асс. д-р Стеван Габер УЛОГАТА НА ФИСКАЛНАТА ПОЛИТИКА ВО ТЕКОТ НА НАЈГОЛЕМАТА ФИНАНСИСКА КРИЗА НА XXI ВЕК	257
м-р Билјана Цоневска ПРЕДДРУШТВО - КАКО ЗНАЧАЈНА ФАЗА ЗА ПРАВИЛНО ОСНОВАЊЕ НА КАПИТАЛСКИ ДРУШТВА	271

ПРЕДГОВОР

Економскиот факултет во Штип е основан на 27 март 2007 година како дел од Универзитетот „Гоце Делчев“ - Штип. Почетоците на оваа високообразовна институција ги карактеризира силен елан и ентузијазам, преточени во голема желба да се твори и придонесе во унапредување на високообразовните процеси во Република Македонија. Се разбира, сето ова е во согласност со евроинтегративните процеси на постојана примена на усвоените европски методи и стандарди во научно-образовниот процес за обезбедување на квалитетно образование за нашите студенти.

Пред вас е третото издание на Годишниот зборник на Економскиот факултет. Зборникот претставува потврда за остварувањето на целите на Економскиот факултет, а тие се образование на научно-стручни кадри од областа на меѓународна економија, здравствен менаџмент, финансиски менаџмент, банкарство, финансии и осигурување; сметководство, финансии и ревизија и менаџмент и претприемништво на прв циклус на студии и економија на Европска унија, здравствен менаџмент и MBA-менаџмент на втор циклус на студии. Се разбира дека на тој начин придонесуваме во промовирање на научноистражувачката работа, со што се поттикнува унапредувањето на научната и развојната мисла во функција на нивна примена во секојдневниот живот. Особено радува фактот што со свои трудови се пројавуваат нашите млади научноистражувачки кадри.

Штип, јуни 2012 година

Проф. д-р Ристо Фотов

ИНФЛАЦИЈАТА КАКО ИЗРАЗ НА НЕРАМНОТЕЖАТА ВО СТОПАНСТВОТО НА ЕДНА ЗЕМЈА

доц. д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска¹, Никола Милановски

Апстракт

Инфлацијата влегува во редот на најсложените и најкомплексните економски појави. Постои во сите земји со пазарна економија и во оние земји кои се во транзиција. Нејзиното постоење и појава датира уште многу одамна. John Maynard Keynes уште во 1920 година напишал дека не постои посигурен и попретинет начин на рушење на постојните основи на едно општество, од депрецијацијата на вредноста на националната валута. Тој процес на страна на деструкцијата ги поврзува сите скриени сили на економските текови, поради што во економската теорија прашањето за инфлацијата зазема посебен интерес. Се смета дека ништо не пробудува посебен интерес како што е прашањето на стабилни цени и здравата солидна валута, односно прашањето на борбата со инфлацијата.

Поимот инфлација потекнува од латинскиот збор **inflation** што значи зголемување на нешто. Инфлацијата се дефинира како процес којшто сам се поддржува и од различни причини предизвикува растеж на цените, кој постепено порано или подоцна, откако ќе се искористат стимулативните ефекти од растежот на цените, доведува до опаѓање на животниот стандард на поголем дел од населението, до исцрпување на националните извори на девизи, до влошување на девизниот биланс и на курсот на националната валута и конечно до нарушување на пазарот, кое го отежнува функционирањето на стопанството.

Клучни зборови: *пораст, цени, влошување, економија.*

1) Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, Економски факултет, ул. „Крсте Мисирков“ бб, 2000 Штип, Р.Македонија, olivera.trajkovska@ugd.edu.mk

INFLATION AS AN EXPRESSION OF IMBALANCE IN THE ECONOMY OF A COUNTRY

Olivera Gorgieva-Trajkovska, Nikola Milanovski

Abstract

Inflation belongs among the most complex economic phenomena. It exists in all countries with a market economy and in all countries in transition. Its existence and appearance dates back long ago. John Maynard Keynes wrote in 1920 that there is no finer and more reliable way of destroying the existing basis of society, from the depreciation of the value of national currency. It is believed that nothing evokes special interest as the issue of stable prices and solid currency, i.e. the issue of combating inflation.

Term inflation comes from the latin word inflation which means increasing of something. Inflation is defined as a process which itself supports, causing price growth, which gradually sooner or later, led to declining living standards for most of the population, to the exhaustion of national sources of foreign currency to the deterioration of the balance and exchange rate of national currency and ultimately a market distortion that hinders the continued function.

Key words: *increasing, prices, deterioration, economy.*

Вовед

Што ја определува вредноста на парите? Одговорот на ова прашање е во понудата и во побарувачката за пари. Како што понудата и побарувачката за компјутери ја креираат цената на компјутерите, така и понудата и побарувачката за пари ја определуваат вредноста за парите.

Инфлацијата претставува сложен економски проблем. Инфлацијата ралично се манифестира во светот, или по пат на покачување на цените во пазарните економии или по пат на создавање на редови за чекање за одделни производи во централизирано, административно уредените економии, каде што или не се почитуваат или сосема малку се почитуваат законитостите на стоковното производство.

Понуда на пари, побарувачка за пари и монетарна рамнотежа

Понудата на пари е под директна контрола на централните банки. Како централните банки влијаат на понудата на пари? – Централните банки оваа улога ја извршуваат со помош на три операции односно инструменти и тоа²:

- операции на отворен пазар;
- задолжителна резерва;
- есконтна стапка.

Операции на отворен пазар. Централната банка ги користи овие операции на отворен пазар кога купува или продава државни обврзници. За да ја зголеми понудата на пари таа им наредува на своите трговци со обврзници да купат обврзници на пазарот. Со паричните средства што ги пушта банката за купените обврзници таа го зголемува количеството на парични средства во оптек. Пример: секој 1 денар даден за купување на обврзници ја зголемува понудата на пари исто така за 1 денар. За да ја намали понудата на пари следува обратен процес. Централната банка на јавноста и продава државни обврзници на националниот пазар за обврзници. Јавноста плаќа за овие обврзници со своите готови пари и банкарски депозити, директно намалувајќи го количеството пари во оптек.

Задолжителна резерва. Централната банка влијае на понудата на пари и преку задолжителна резерва која претставува минимален пропишан износ на резерви кои банките мораат да ги чуваат од нивните депозити. Задолжителната резерва влијае врз можноста на банкарскиот систем да креира пари. Зголемувањето на задолжителните резерви значи дека банките мораат да држат повеќе резерви и оттаму, помалку можат да позајмуваат од секој депониран денар; тоа ја зголемува стапката на резерви, го намалува мултипликаторот на парите и ја намалува понудата на пари во оптек. Од друга страна пак, намалувањето на задолжителните резерви ја намалува стапката на резерви, ги зголемува и мултипликаторот на парите и понудата на пари.

Есконтна стапка. Третиот инструмент од расположливиот арсенал на Централната банка е есконтната стапка, односно каматната стапка на заемите кои монетарната власт им ги одобрува на банките. Преку промената на есконтната стапка Централната банка може да влијае на понудата на пари. Повисоката есконтна стапка ги обесхрабрува банките да позајмуваат средства од Централната банка, што придонесува да се намалува количеството резерви кај банките, а тоа само по себе предизвикува намалена понуда на пари. Обратно пониската есконтна

2) N.G. Mankiw, Principles of Economics, Harvard University, 2007, page 653-655

стапка ги поттикнува банките да позајмуваат со што се зголемува и количеството на резерви и понудата на пари.

Откако ја дефиниравме понудата на пари од страна на банкарскиот сектор и централната банка сега ќе ја објасниме и побарувачката за пари.

Побарувачката за пари³ зависи од многу фактори кои го определуваат количеството на пари што луѓето го побаруваат. На пример колку пари ќе одлучат луѓето да чуваат во своите паричници зависи од тоа колку ги користат кредитните картички и дали е лесно да пронајдат банкомати. Иако повеќе варијабли влијаат на побарувачката една од нив се издвојува според своето значење: просечното ниво на цени во економијата. Луѓето држат пари бидејќи тие се средство за размена. За разлика од другите средства како што се обврзниците или акциите, луѓето можат да ги употребат парите за да ги купат добрата или услугите кои се на нивната шопинг листа. Од цените на тие добра и услуги ќе зависи колку пари ќе одлучат да чуваат луѓето за оваа намена. Имено колку цените се повисоки, толку повеќе пари ќе бидат потребни за една вообичаена трансакција. Тоа значи дека повисокото ниво на цени (помалата вредност на парите) го зголемува побаруваното количество на пари.

Како понудата и побарувачката за пари го определуваат рамнотежното ниво на цените? Одговор на прашањето е илустриран на слика 1, ќе дадеме преку следниов графикон.

Хоризонталната оска на овој графикон го покажува количеството на пари, додека вертикалната оска на левата страна ја покажува вредноста на парите, а на десната нивото на цените (таа е инверзно поставена и покажува дека кога вредноста на парите е висока, нивото на цените е ниско). Двете криви кои се прикажани во овој графикон се кривите на понудата и кривата на побарувачка на пари. Кривата на понуда е вертикална, бидејќи централната банка го фиксира количеството на пари. Кривата на побарувачка има надолен наклон и покажува дека кога вредноста на парите е ниска а нивото на цените е високо, луѓето побаруваат поголемо количество пари за да купат добра и услуги. Во точката А побаруваното количество на пари се изедначува со понуденото количество на пари и се воспоставува рамнотежа. Оваа рамнотежа на понудата и побарувачката за пари ја определува вредноста на парите но и нивото на цените.

Ефектите на монетарната инјекција врз стопанската рамнотежа

Сега да видиме како понудата на пари предизвикува промена на стопанската рамнотежа. За да го објасниме ова најпрвин ќе тргнеме од претпоставката дека економијата се наоѓа во рамнотежа и одеднаш

3) N.G. Mankiw, Principles of Economics, Harvard University, 2007, page 664

Централната банка се решава да ја удвои понудата на пари преку еден од своите инструменти. Што се случува сега, каква е сега новата рамнотежа во споредба со старата. Графиконот 2 (во прилог) ја покажува новата состојба.

Монетарната инјекција ја поместува кривата на понуда од $MS1$ на $MS2$, а рамнотежата од точката А се поместува во точката В. Да видиме што точно се случува, - пред монетарната инјекција економијата беше во рамнотежа. На тоа ниво на цени луѓето имаа толку пари колку што им требаше. Но откако настана монетарната инјекција, сега луѓето имаа повеќе пари во своите паричници отколку што им се потребни. При ова ниво понуденото количество на пари го надминува побаруваното количество на пари. Сега луѓето на различни начини сакаат да се ослободат од тој вишок на пари. Со вишокот на парични средства тие можат да купат различни добра и услуги, во овој случај се зголемува побарувачката за добра и услуги. Зголемената побарувачка за добра и услуги од друга страна пак е причина за зголемување на цените на добрата и услугите. Порастот на нивото на цените од своја страна придонесува за зголемување на побарувачката на пари, бидејќи на луѓето им се потребни повеќе денари за секоја трансакција. И на крај економијата конечно пак воспоставува рамнотежа во точката В, каде побаруваното количество на пари е еднакво на понуденото количество на пари. Како резултат на тоа вредноста на парите се намалува а рамнотежното ниво на цените се зголемува. Или со други зборови зголемувањето на понудата на парите резултира со пораст на нивото на цените со тоа што истовремено го прави секој денар помалку вреден.

Односно, според творците на квантитативната теорија за инфлација количеството на пари во економијата ја определува вредноста на парите, а порастот на количеството на пари е основна причина за инфлација.

Инфлациски данок

Еден од поинтересните феномени поврзан со инфлација односно зголемувањето на нивото на цените е т.н. инфлациски данок. Претходно утврдивме како настанува инфлацијата меѓутоа се наметнува прашањето ако инфлацијата е толку лесна за објаснување, тогаш зошто земјите се соочуваат со инфлација или во крајно екстреман случај хиперинфлација. Односно зошто централните банки одлучуваат да печатат толку пари за чија вредност се знае дека ќе се намали со тек на време?

Еден од поинтересните одговори на ова прашање е дека владите на тие земји го користат креирањето на пари како еден начин за да ја платат нивната потрошувачка. Имено кога владата сака да изгради патишта, да

исплати плати на јавната администрација, таа најпрвин треба да ги собере неопходните средства. Тоа владата го прави со помош на персоналниот данок, данокот на доход итн. Меѓутоа владата може да го направи тоа преку печатење на парите што и се потребни. Кога владата собира приходи со печатење на пари се вели дека таа собира инфлациски данок. Овој данок не е како и сите други даноци, тој претставува посуптилна категорија, бидејќи ниту еден граѓанин не добива сметка од страна на владата за плаќање на овој данок. Да видиме како овој данок всушност функционира? Кажавме дека кога владата печати пари се зголемува нивото на цените, а парите во нашиот џеб се помалку вредни. Според тоа инфлацискиот данок е како еден вид на данок на секој кој што држи готови пари. Имено бидејќи владата има големи трошоци таа се свртува кон печатарската пракса за да плати нејзината потрошувачка. Енормните зголемувања на количеството на пари водат кон огромна инфлација. Инфлацијата завршува во оној момент кога владата ќе ги спроведе фискалните реформи како што се кретењата на владината потрошувачка, кои ја елиминираат потребата од инфлациски данок.

Односот помеѓу парите, инфлацијата и каматната стапка

За да го разбереме односот меѓу парите, инфлацијата и каматните стапки треба да направиме разлика помеѓу номиналната и реалната каматна стапка. Номиналната каматна стапка е каматната стапка за која постојано слушаме во банките. На пример за еден штеден влог во банка номиналната каматна стапка ни покажува колку брзо ќе се зголеми бројот на денарите на нашата сметка со тек на време. Додека пак реалната каматна стапка ја коригира номиналната каматна стапка за ефектот на инфлацијата со што кажува колку брзо ќе се зголеми куповната моќ на нашата сметка со тек на времето, т.е.⁴:

Реалната каматна стапка = номиналната каматна стапка – стапка на инфлација

Пример: Доколку банката понуди номинална каматна стапка од 7% годишно, а стапката на инфлација изнесува 3% годишно, тогаш реалната вредност на депозитите ќе порасне за 4% годишно. Оваа равенка може да ја прикажеме и на следниов начин.

Номиналната каматна стапка = реалната каматна стапка + стапка на инфлација

4) David Romer, Advanced Macroeconomics, Second editions, University of California, Berkeley, 2001, page 460.

Овој пристап има свои предности, бидејќи различни економски сили ги детерминираат двете категории од десната страна на оваа равенка. Како што кажавме претходно порастот на понудата на пари ја определува стапката на инфлација. Сега да видиме како порастот на понудата пари влијае врз каматната стапка. На долг рок парите се неутрални, промената на монетарниот раст не би требало да влијае на реалната каматна стапка. За да не биде засегната реалната каматна стапка номиналната каматна стапка треба да се приспособи во еднаков износ со промените на стапката на инфлација. Оттука кога Централната банка ја зголемува стапката на монетарен раст, резултатот е повисока стапка на инфлација и повисока номинална каматна стапка.

Ова приспособување на номиналната каматна стапка во согласност со стапката на инфлација се нарекува Фишеров ефект. Според Фишеровиот ефект номиналните каматни стапки се приспособуваат кон очекуваната инфлација.

Сликата 3 ги прикажува движењата на номиналната каматна стапка и инфлацијата, а од неа може да се забележи дека овие две варијабли меѓусебно се тесно поврзани.

Мерење на инфлацијата

Стапката на инфлацијата во економијата може да се пресмета на следниов начин⁵:

$$IR = \frac{\text{Ниво на цените (година } t) - \text{Ниво на цените (година } t-1)}{\text{Ниво на цените (година } t-1)} \times 100$$

Нивото на цени се мери како пондериран просек на добрата и услугите во економијата. Односно општото ниво на цени се пресметува преку индексот на цените. Ваков најпознат индекс преку кој се мери општото ниво на цени односно општото ниво на инфлација е *индексот на потрошувачките цени (consumer price index - CPI)*, или кај нас уште се нарекува индекс на трошоците на живот. При неговото пресметување во повеќето земји се земаат цените на добрата и услугите што ја сочинуваат тн. потрошувачка кошничка (добрата неопходни за опстанок на четиричлено семејство), вклучувајќи ги тука и цените за доорување, огрев, гориво, здравствени услуги, школарина итн. Пондерирањето на цените не се врши по принципот на проста аритметичка средина туку најчесто според релативната економска важност на секоја одделна стока и услуга, односно на одделните групи на стоки и услуги.

5) „Основи на микроекономијата“, академик Таки Фити, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, Економски факултет, 2004 год., стр. 157.

Друг познат индекс со кој се мери инфлацијата односно стапката на покачување на нивото на цените е GDP дефлаторот.

$$\text{GDP дефлатор} = \frac{\text{индекс на цени во тековната година}}{\text{индекс на цени во базната година}}$$

GDP дефлаторот уште се нарекува и имплицитен ценовен дефлатор на БДП. БДП дефлаторот претставува коефициент на номиналниот и реалниот бруто домашен производ. Бидејќи номиналниот и реалниот БДП се разликуваат по цените коишто се користат при нивното пресметување произлегува дека БДП дефлаторот претставува мерило на нивото на цени во економијата односно ценовен индекс⁶.

Заклучок

Од односот на понудата и побарувачката на пари во економијата се определува и нивната вредност. Централните банки се главен креатор на понудата на пари. Тие со помош на своите инструменти како што се: операциите на отворен пазар, задолжителните резерви и есконтната стапка ја креираат понудата на пари во стопанството. Побарувачката пак за пари зависи од просечното ниво на цени во економијата. Повисокото ниво на цени (помалата вредност на парите) го зголемува побаруваното количество на пари. Рамнотежа се воспоставува кога побаруваното количество на пари се изедначува со понуденото количество на пари. Секое зголемување на понудата на пари резултира со пораст на нивото на цените односно го прави секој денар помалку вреден.

Еден од поинтересните феномени поврзани со инфлацијата е и т.н. инфлациски данок кој државата го користи за да си ја плати сопствената потрошувачка. Што се однесува за односот помеѓу инфлацијата и каматната стапка слободно можеме да кажеме дека повисока стапка на инфлација носи повисока номинална каматна стапка. Имено номиналната каматна стапка се добива кога на реалната ќе се додаде стапката на инфлација. Овој ефект на приспособување на номиналната каматна стапка во согласност со стапката на инфлација се нарекува Фишерев ефект.

Инфлацијата може да се измери на неколку начини, преку разни показатели, од кои посебно ги споменуваме индексот на потрошувачките цени (индекс на трошоците на живот) и GDP дефлаторот.

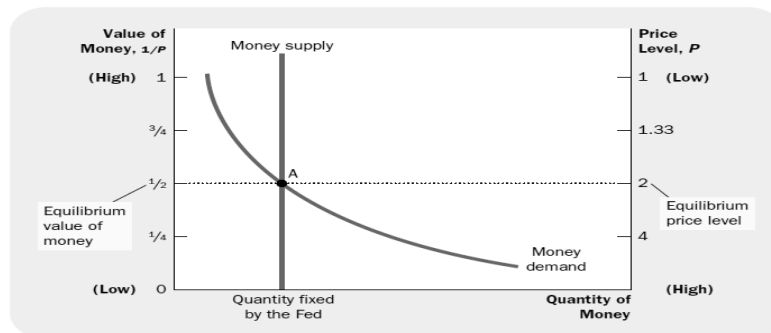
6) Проф. д-р Димитар Ефтимовски, „Економски раст“, прво издание, Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола, Факултет за администрација и менаџмент на информатички системи, 2009 год., стр. 42-43.

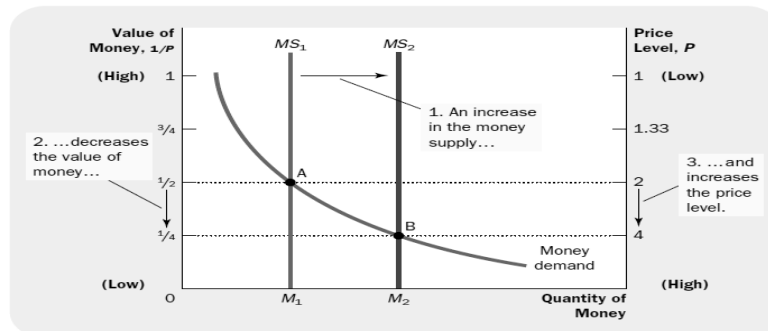
Користена литература

- N.G. Mankiw. (2007). *Principles of Economics*. Harvard University.
Mishkin, Frederic S.(2004). *The economics of money, banking, and financial markets*. Seventh editions. Columbia University.
David Romer. (2001). *Advanced Macroeconomics*. Second editions. University of California, Berkeley.
Атанасовски,Ж. (2005). *Јавни финансии*. Економски факултет-Скопје,
Трпески Љ.(2003 год). *Пари и банкарство*. второ издание. Економи прес – Скопје.

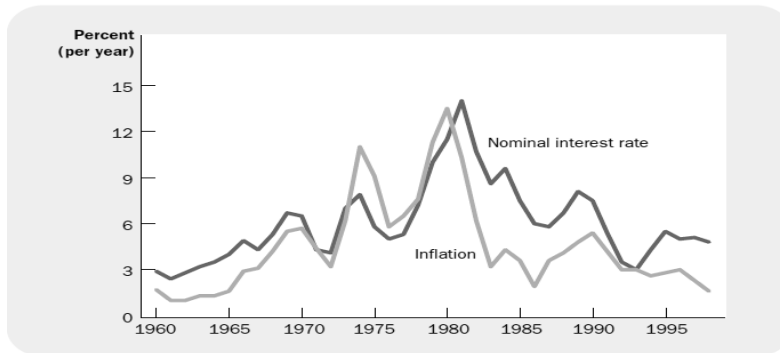
Прилози

Слика 1 – Определување на рамнотежното ниво на цените
Picture 1 - Determination of equilibrium prices

Слика 2 – Влијание на зголемување на понудата на пари врз стопанската рамнотежа
Picture 2 - Effect of increasing the money supply on trade balance

Слика 3 – Движење на номиналната каматна стапка и инфлацијата
Picture 3 - Movement of the nominal interest rate and inflation